

Злощасний рукопис

Іван Керницький

Головний редактор Видавництва попросив до свого кабінету знаменитого літературознавця, д-ра Головенка, поклав перед ним на столі дебелий сувій пожовклого паперу, записаний густо дрібним мачком по обох сторінках та перев'язаний шпагатом, і сказав:

— Дорогий докторе, наспіла оце до нас нова історична повість із старокняжої доби, під назвою "Ратищем просто в серце". Приблизна вага цього скрипту два з половиною кілограми. Та, на жаль, це покищо тільки перший том повісти. Дальших шість томів обіцяє невтомний автор надсилати нам безперервно у піврічних відступах часу, впродовж трьох років. Чи ви відчуваєте себе на силах, без шкоди для ваших очей, ваших нервів і взагалі для вашого здоров'я, взяти цей перший томище на рецензію?

Щире і добродушне обличчя знаменитого літературознавця прояснило весняна усмішка.

— Давайте, голубчику, давайте! Історична повість із старокняжої доби?! Прекрасно! Давайте нам таких повістей якнайбільше! Такі повісті йдуть у нас на вагу золота! Давайте! Я з радістю й повним задоволенням прочитаю... А хто ж автор, голубчику? Можна б знати, хто такий автор?

— Ім'я автора, покищо, не дуже відоме в нашій літературі, відповів головний редактор: це — Влас Хлібо-їденко, колишній управитель державного маєтку в Цап'ячому Хуторі... Напевно — якийсь графоман...

— Гріх вам таке казати, голубчику! — палко перебив знаменитий літературознавець. — Ми іноді й не уявляємо собі, які блискучі таланти криються в нашій глухій провінції. Оця повість може стати дуже цінним вкладом у наше письменство, а її автор — може виявитись небуденним талантом. Давайте, голубчику, давайте!

І знаменитий літературознавець покvapно, немов би лякаючись, що хтось другий може вхопити в нього з-під носа дорогоцінний рукопис, — взяв із стола сувій пожовклого паперу, побіг до своєї кімнати, замкнувся на ключ і зараз же почав читати.

**

*

Доктор Головенко читав безперервно згаданий рукопис від 8-ої години ранку до 11-ої. Коли ж десь біля 11-ої години дівчина, що розносила чай із сахариною, після довгих зусиль добилася, врешті, до кімнати доктора, — знаменитий літературознавець був ще живий та здоровий і майже притомний, хоч уже всі зовнішні ознаки вказували на те, що з ним твориться щось погане. Завжди лагідне, усміхнене і привітне обличчя доктора було насуплене і захмарене, на щоках виступили хворобливі рум'янці, розгарячковані

очі якось дивно й неспокійно перескакували з предмету на предмет, кидаючи навколо лиховісні вогні. Одна рука доктора нервово смикала короткого чуба, друга злісно термосила скрипт повісти "Ратищем просто в серце".

— Чого? За чим? — сердито пробурчав знаменитий літературознавець, помітивши на дверях дівчину.

— Та я чай панові докторові принесла, — сказала дівчина.

— Що?! Чай? — заревів не своїм голосом доктор і зірвався з крісла. — Ти мені чай принесла?.. Тут, на 101-ій сторінці, дивись... читай — тут цілого вепра на рожні... на повільному вогні... ти розумієш?.. цілого вепра смажать... а сало з нього кап-кап! — так і капає, а смажене м'ясо шкварчить... і приємний, соковитий запах лоскоче ніздрі. А ти мені — голий чай з сахариною?! Геть! Геть!

І знаменитий літературознавець вишкірив зуби, як первісна людина, підскочив до дівчини і вкусив її в руку, повище ліктя. Далі вхопив з підносу склянку з чаєм і тріпнув нею об долівку з такою силою, що скло розбризкалося і приліпілось до стелі.

На смерть перелякана дівчина з плачем і лементом побігла до кабінету головного редактора.

— Гвалт, Матко Божа, гвалт!!.. Пане редакторе, нещастя сталося! Пан доктор звар'ювали! Вони кусають, гей той пес!..

Головний редактор, не надумуючись ні хвилини, метнувся до кімнати доктора Головенка. За ним гурмою посунули всі інші співробітники Видавництва.

Але — запізнились...

Світоч рецензентів, корифей нашої критики, знаменитий літературознавець доктор Головенко лежав без душі на долівці, з чуприною, замоченою в калюжі розлитого чаю і не подавав уже найменших ознак життя.

Лікар, що прибіг до Видавництва за кілька хвилин, ствердив несподівану смерть від розриву серця.

**

*

Що ж було причиною наглої смерти доктора Головенка?

Судове слідство устійнило, понад усякі сумніви, що бідолашний доктор упав жертвою свого невдячного і дуже ризиковитого знання. Його вбив злосчастний рукопис повісти "Ратищем просто в серце". Ось декілька розділів того небезпечного твору:

Перший розділ: Князь засватав прекрасну княжну. Відбувається величний пир. З'їздиться хмара гостей. Заставляють безліч столів. У бездонних горлянках наших предків — хоробрих русичів — щезають цілі гори пшеничних книшів, цілі стоси м'яса, всякають величезні бодні меду та запіканки.

Другий розділ: Князь одружується з прекрасною княжною. Справляють гучне весілля. Гості їдять і п'ють три тижні підряд. Відбуваються гомеричні сцени: хоробрі русичі з'їли

стадо волів і випили ставок меду.

Третій розділ: Прекрасна княгиня родить первородного сина. З тієї радісної нагоди влаштовують великий бенкет. І знову: обжирство, пиятика без меж і кінця. (Яко же: "Веселіє Руси єсть пити", — а при тому і їсти).

Четвертий розділ: Цим разом — трагічний випадок... Князь гине в двобою від ратища свого суперника. Небіжчикові справляють традиційний похорон, а після похорону — тризну, що триває десять днів. Учасники похорону так наїлися і напилися, що чимало з них зараз же на місці померло і їх поховали разом із померлим князем у спільному кургані. Широ оплакуючи тих покійників, влаштовують ще одну тризну, що триває других десять днів, і т. д.

П'ятий розділ: До прекрасної княгині-вдови приїхав на зальоти князь-суперник (що вбив ратищем її чоловіка). З тієї нагоди влаштовують великі лови, і після ловів, як звичайно, величний бенкет. Завершенням цього розділу і одночасно показником морального занепаду автора та його сліпої ненависти до рецензента — є сцена, де змальовано, як учасники ловів смажать на повільному вогні кабана. Автор із справді катівським самозадоволенням до останніх подробиць описує, як цього товстелезного представника свинського роду вбивають на рожна, як розпалюють під ним вогонь, як перші язички полум'я лижуть вепра, як одурманюючий соковитий запах смаженого м'яса завертівся в носі ловців, як перші білі краплі гарячого сала скапують вниз, як ловці, ковтаючи слину, витягають ножі і кожний втинає собі довільний шматок смаженого м'яса вкупі з солониною...

...і, власне в цьому місці прийшла катастрофа!.. Автор повісти, правдоподібно професійний душогуб, досягнув своєї злочинної мети, скоріш як він цього сподівався: він затортурував бідолашного доктора вже наприкінці п'ятого розділу, а не — десятого, як це він собі був уплянував. Зголоднілий, нещасний літературознавець, що — за словами його дружини — пішов до праці натщесерце, а попередньої днини з'їв дуже скромний обід, — не пережив того хвилюючого опису смаження вепра на повільному вогні... Його замучене серце, що так любило світ, людей і красне письменство, що прощало найбільшу образу найгіршим ворогам, — навіть авторам із провінції — оте серце затріпалось, мов підстрелене, роздерлося надвоє, як розірвана струна, і, віддавши останній акорд лютого болю, — замовкло навіки.

**

*

Похорон доктора Головенка, що відбувся за три дні по його смерті, був величезною маніфестацією всього літературного світу. З приводу цього похорону одна газета писала:

"...Трагічна смерть доктора Головенка — це для нас — робітників пера, грізна пересторога. Критики, редактори, рецензенти! Бийте на сполох! Організуйте

самооборону! Асекуруйтесь на випадок смерти, яка може вас заскочити в кожній хвилині під час читання загрозливих для вашого життя рукописів! В єдності сила!.."

А на нагробному камені, на могилі покійника, витиснено золотими буквами таку глибоку сентенцію:

"...і розцвіла б ти, українська літературо, як маків цвіт, коли б одні автори менше писали, а другі — більше їли".